

УДК 342.9

М. Я. ГУЦУЛЯК,*кандидат юридичних наук, доцент**старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ №1 Національної академії внутрішніх справ***І. І. РАВЛЮК,***викладач кафедри тактико-спеціальної, фізичної та вогневої підготовки факультету № 3 Національної академії внутрішніх справ***ПРО ОКРЕМІ РОЗБІЖНОСТІ У ВИЗНАЧЕННІ ЗМІСТУ ПРАВОВИХ ПІДСТАВ
ЗАСТОСУВАННЯ ЗБРОЇ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ**

Наукова стаття присвячена дослідженню розбіжностей та змісту законодавчих підстав застосування працівниками Національної поліції вогнепальної зброї. Акцентовано увагу на теоретичних аспектах формування та побудови статті 46 Закону України «Про Національну поліцію» та відображено авторські пропозиції, в частині власне структури та текстового відображення норми. Обґрунтовано позицію про доцільність та потребу нормативно-правового врегулювання двоякого тлумачення окремих положень зазначеного закону.

Ключові слова: законність, поліцейський захід, правові підстави, вогнепальна зброя, застосування, зберігання, виняткові випадки, обставини, інформування, перевищення.

Виклад основного матеріалу. Поліцейський захід - це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Застосовується такі заходи виключно для виконання повноважень поліції, а обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

Обраний поліцейський захід є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам[1].

В своїй науковій праці, ми хочемо приділити увагу тлумаченню окремих законодавчих підстав застосування поліцейським найбільш суворішого заходу – застосування зброї у виняткових випадках. Нажаль і в умовах сьогодення надалі трапляються поодинокі випадки неправомірного застосування працівниками поліції вогнепальної зброї чи застосування зброї у формі перевищення влади та службових повноважень.

Відповідно до п. 4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» (далі-Закон), поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю. Виняткові випадки закріплено у семи пунктах, а саме:

1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю; 2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю; 3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;

4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення; 5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти; 6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського; 7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського[1].

Звертаю вашу увагу на те, що зброя застосовується у виняткових випадках. Це означає, що наведені сім підстав для застосування зброї і є переліком тих виняткових випадків. Сформульовані нормативно-правові підстави у вигляді мети, для досягнення якої може бути застосована зброя є вичерпними і додатковому трактуванню не підлягають. Закон прямо вказує, що зброя може бути застосована за наявності тільки тих обставин, які впливають із семи пунктів п. 4 ст. 46 ЗУ «Про Національну поліцію». Однак, як показує практика, не завжди в обстановці, яка виникає, як правило миттєво можна правильно дати оцінку події і визначити чи вона і є власне винятковим випадком. Такі питання вирішуватиметься у кожному конкретному випадку виходячи з обставин події, характеру та інтенсивності посягання, наявності можливості усунути небезпеку іншим способом тощо. Саме поліцейському, надано право у кожній конкретній ситуації вирішувати, чи є вона винятковою, чи можна обійтись без застосування зброї чи це її застосування, є тим єдиним і правильним кроком, адже мова йде про загрозу найвищій соціальній цінності - життю і здоров'ю людини.

Хоча у всіх випадках дії працівника поліції підлягають оцінці зі сторони як безпосереднього керівництва, так і органів прокуратури, що впливає із положень ч.10 ст. 46 Закону, в якій зазначено, що поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора. Таким чином, у кожному конкретному випадку буде перевірятись, чи була завдана шкода необхідною і достатньою в такій обстановці, чи мав місце напад, чи припинення відповідного нападу можливо було досягнути іншими засобами, тобто чи мала подія винятковий характер[3].

Також слід не залишати поза увагою положення Кримінального кодексу України, який оперує поняттям «Перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця». Останнім, відповідно до ч. 2 ст. 38 КК України визнається умисне заподіяння особі, що вчинила злочин, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці затримання злочинця. Перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, має наслідком відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених у статтях 118 та 124 цього Кодексу [2].

Крім цього, не варто забувати і про «Перевищення меж необхідної оборони», під якими, відповідно до ч. 3 ст. 36 КК, визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. При цьому, Пленум Верховного суду України у постанові від 26 квітня 2002 року № 1 «Про судову практику у справах про необхідну оборону» роз'яснив, що щоби установити наявність або відсутність ознак перевищення меж необхідної оборони, суди повинні

враховувати не лише відповідність чи невідповідність знарядь захисту і нападу, а й характер небезпеки, що загрожувала особі, яка захищалася, та обставини, що могли вплинути на реальне співвідношення сил, зокрема: місце і час нападу, його раптовість, неготовність до його відбиття, кількість нападників і тих, хто захищався, їхні фізичні дані (вік, стать, стан здоров'я) та інші обставини. Якщо суд визнає, що в діях особи є перевищення меж необхідної оборони, у вирокі слід зазначити, в чому саме воно полягає[4].

Проаналізувавши положення п. 4 ст. 46 ЗУ «Про Національну поліцію» необхідно зазначити, що окремі законодавчі вказівки та формулювання змісту статті носять дискусійний характер, а саме:

1. У п. 3 ч. 3 ст.46 Закону зазначається, що якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу; ч. 3 закріплено, що порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боєприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

Вважаємо за доцільне викласти пункт 3 статті із побудовою речення такого змісту «якщо особа, затримана або заарештована за вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину і намагається втекти із використанням транспортного засобу». Так як кримінально-правові основи класифікації злочинів встановлюють поділ злочинів за ступенем тяжкості на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі доцільним вказати саме тяжкі та особливо тяжкі..... Окрім цього вказівка «із застосуванням транспортного засобу», є не коректним словосполученням в цьому реченні. До прикладу в тлумачних словниках зазначається, що застосування слід розуміти використання що-небудь, запровадження в ужиток, пристосовування до чого-небудь, натомість використання, це вживання чого-небудь з користю, користування чимось тощо.

Ч. 3 ст. 46 на наше переконання необхідно виключити з цієї статті, так як питання зберігання і носіння вогнепальної зброї, перелік вогнепальної зброї та боєприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності, аж ніяк не відносяться по змісту до правил застосування зброї і за таких реалій побудови норми не відповідає, м'яко кажучи власне логіці побудови статті. Ми вважаємо, що зазначенні положення законодавчі повинні розглядатись, принаймні в іншому розділі чи статті цього закону і не бути пов'язаними із правилами застосування зброї?

2. П. 1 ч. 6 ст. 46 Закону визначає, що при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї, дає право працівнику поліції застосовувати вогнепальну зброю без попередження, натомість у абзаці 2 ч. 12 ст. 46 Закону продубльовано практично ідентичний випадок, - спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським. Досліджуючи положення п.1 ч. 6 ст. 46 та абзац 2 ч. 12 ст. 46 Закону незрозуміло, яка потреба законодавчого визначення двох однакових за змістом підстав застосування вогнепальної зброї в одній тій самій статті, тільки в різних частинах? Адже така побудова породжує тавтологію і неоднозначне сприйняття самої форми реалізації права поліцейського на застосування зброї.

Впливають ці реалії із того, що за п.1 ч. 6 ст. 46 працівник поліції має право застосовувати вогнепальну зброю без попередження, натомість у абзац 2 ч. 12 ст. 46 Закону таке право не делеговано, хоча підстави є ідентичними. Тому логічно буде абзац 2 ч. 12 ст. 46 Закону виключити.

3. У ч. 10 ст. 46 Закону встановлено, що поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.

Як ми бачимо, що ст. 46 Закону практично у кожній частині містить дискусійні положення, як в контексті визначення самого змісту, так і в питанні ігнорування мовних законів при побудові речень. Не виключенням є і ч. 10 ст. 46 тому, що по-перше для чого по логіці речей питання доповіді та рапортування про факти застосування зброї включати перед основами використання зброї та гарантіях особистої безпеки озброєного працівника поліції, і по-друге, не зрозуміло як можна розрізнити поняття «активне застосування вогнепальної зброї» від «застосування вогнепальної зброї»?

Можливо законодавець має на увазі алгоритм дій у випадку використання вогнепальної зброї та застосування, адже з тим, що це є не тотожні поняття можна однозначно погодитись. Тому ми вважаємо, що було би доцільним викласти положення ч. 11 ст. 46 винятково останньою частину статті у такій редакції: «Поліцейський зобов'язаний негайно повідомляти свого безпосереднього керівника, як в усній, так і у письмовій формі про всі випадки використання або застосування ним вогнепальної зброї, а керівник у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора».

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Закон України «Про національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [Текст] // [електронний ресурс] – режим доступу: [http:// zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/580-19/page2](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page2)
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. [Текст] // [електронний ресурс] – режим доступу: [http:// zakon0.rada.gov.ua /laws/ show/ 2341-14](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14).
3. Пам'ятка співробітникам поліції «Щодо застосування вогнепальної зброї» [Текст] // [електронний ресурс] – режим доступу: [http:// mediarnbo.org / 2016 / 02/10/pam-yatka-spivrobotnikam-politsiyi-shhodo-zastosuvannya-vognepalnoyi-zbroyi](http://mediarnbo.org/2016/02/10/pam-yatka-spivrobotnikam-politsiyi-shhodo-zastosuvannya-vognepalnoyi-zbroyi).
4. Постанова Пленуму Верховного суду України від 26 квітня 2002 року № 1 [Текст] // [електронний ресурс] – режим доступу: «Про судову практику у справах про необхідну оборону» [http:// zakon0.rada.gov.ua/ laws/ show/ v0001700-02](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-02).
5. Превентивні заходи: поняття та сфери застосування [Текст] // [електронний ресурс] – режим доступу: [http:// svitohlyad. com. ua / novyny-i-suspilstvo/ preventyvni-zahody-ponyattya-ta-sfery-zastosuvannya](http://svitohlyad.com.ua/novyny-i-suspilstvo/preventyvni-zahody-ponyattya-ta-sfery-zastosuvannya).
6. Чумак В. П. Превентивні заходи реагування поліції на правопорушення: досвід Грузії / В. В. Чумак // вісник запорізького національного університету. юридичні науки. - 2015. - № 2(1). - с. 95-101.

Надійшла до редколегії 16.03.2017

ГУЦУЛЯК Н. Я., РАВЛЮК И. И. ОБ ОТДЕЛЬНЫХ РАЗНОГЛАСИЯХ В ОПРЕДЕЛЕНИИ СОДЕРЖАНИЯ ПРАВОВЫХ ОСНОВАНИЙ ПРИМЕНЕНИЯ ОРУЖИЯ СОТРУДНИКАМИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИЦИИ

Научная статья посвящена исследованию разногласий и содержания законодательных оснований применения работниками Национальной полиции огнестрельного оружия. Акцентировано внимание на теоретических аспектах формирования и построения статьи 46 Закона Украины «О Национальной полиции» и отражено авторские предложения, в части собственно структуры и текстового отображения нормы. Обоснованно позицию о целесообразности и необходимости нормативно-правового регулирования неоднозначного толкования отдельных положений указанного закона.

Ключевые слова: законность, полицейское мероприятие, правовые основания, огнестрельное оружие, применение, хранение, исключительные случаи, обстоятельства, информирование, превышение.

HUTSULIAK M. Y., RAVLIUK I. I. ABOUT INDIVIDUAL DIFFERENCES IN DETERMINING THE LEGAL BASIS OF THE USE OF FIREARMS BY THE NATIONAL POLICE

The scientific article is devoted to the study of differences and maintenance of legislative grounds for the use of firearms by employees of the National police. The attention is focused on the theoretical aspects of the formation and construction of article 46 of the Law of Ukraine "On the National police" and reflected the author's proposals, in terms of the actual structure and text display standards. The position on the feasibility and the need for legal regulation of certain ambiguous provisions of the law is grounded.

Keywords: law, police event, the legal basis for firearms, the use, storage, exclusive events, circumstances, information, excess.

УДК 343.35(478)

А. М. ДРЭГУЛЯН,

магистр права, специалист Управления Кадров Министерства Обороны, капитан юстиции, Кишинёв, Республика Молдова

С. Л. НЕСТОР,

магистр права, преподаватель кафедры „Уголовный процесс и криминалистика”

Академии „Ștefan cel Mare” МВД Республики Молдова

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ И МЕРЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

В статье проанализирован зарубежный опыт основного подхода деятельности антикоррупционных органов. Предложены ряд мероприятий с целью эффективного противодействия коррупции в республике Молдова.

Ключевые слова: реформирование, правовые основы, коррупция, зарубежный опыт, конфликт, трансформация.

Коррупция является одним из древнейших явлений в системе общественных отношений, которая на данный момент имеет статус широко распространённого